

SEMPOZYUM TANITIM ve DEĞERLENDİRME

II. Uluslararası İslâm Tarihi ve Medeniyetinde Şanlıurfa Sempozyumu

“Osmanlı Belge ve Kaynaklarında Urfa”

(10 - 12 Mart 2017 / Şanlıurfa)

Yrd. Doç. Dr. Ömer Sabuncu*

Betül Sarkoz*

Bu yıl ikincisi düzenlenen “Uluslararası İslâm Tarihi ve Medeniyetinde Şanlıurfa Sempozyumu”, “Osmanlı Belge ve Kaynaklarında Urfa” alt başlığıyla 10-12 Mart 2017 tarihinde Şanlıurfa Belediyesi, Türk Tarih Kurumu, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslâm Tarihçileri Derneği ve Ensar Vakfı Şanlıurfa Şubesi işbirliği ile Şanlıurfa GAP Tarımsal Eğitim Merkezinde (GAPTEM) gerçekleştirildi. Bu sempozyumda ilim ve âlimler, biyografiler, seyyahlar ve seyahatnâmeler, gayrimüslimler, coğrafya-iskân, vakıf ve vakfiyeler, sosyal hayat, edebiyat, mimari, dinî yapı ve müesseseler, sanayi, kurtuluş mücadelesi ve tasavvuf başlıkları altında 11 ayrı oturumda 42 tebliğ sunuldu.

Sempozyum esnasında Urfa'nın önemli hattatlarından Behçet Arâbî'nin eserlerinden oluşan “Urfalı Hattat Behçet Arâbî Hüsn-i Hat Sergisi”, Yasin Küçük ve Prof. Dr. Kasım Şulul tarafından hazırlanan “Tarihte Urfa” temalı karma fotoğraf sergisi, Urfalı ebru sanatçısı Yrd. Doç. Dr. Ömer Sabuncu'nun “Ebru” sergisi sempozyum süresince sergilendi. Ayrıca Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından gönderilen “Osmanlı Belgelerinde Urfa” başlıklı sergi büyük bir ilgiyle karşılandı.

Sempozyum konusunun Urfa oluşu münasebetiyle salonlara “Harran” ve “Ruha” isimleri verilmiş olup sempozyum, “Ruha Salonu'nda” 10 Mart 2017 sabahı 09.30'da Dergâh Camii İmam Hatibi Hafız İbrahim Onat'ın Kur'ân-ı Kerim tilaveti ile başladı. Ardından Harran Üniversitesi

* Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslâm Tarihi Anabilim Dalı.
omersabuncu@harran.edu.tr.

* Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslâm Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans öğrencisi.

İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Murat Akgündüz, Şanlıurfa İl Müftüsü İhsan Açık, İslâm Tarihçileri Derneği Başkanı Mehmet Şeker, Şanlıurfa Belediye Başkanı Nihat Çiftçi, Şanlıurfa Valisi Güngör Azim Tuna'nın konuşmaları ile devam etti. Selamlama konuşmalarında konuşmacılar özellikle şehrin tarihi süreçteki önemine, bilhassa İslâm ve Osmanlı sancağı altındayken bulunduğu duruma dikkat çekmişlerdir.

Sempozyumda, tarihi süreç içerisinde bir dönem Urfa'nın tarihi dokusunu ve ruhunu kaybettiğinden fakat kısa bir zaman içerisinde tekrardan eski ruhunu yakalayabildiğinden, artık Urfa'nın bir ilim, irfan, medeniyet, tarih şehri olarak anıldığından bahsedilmiştir. Şehrin geçirdiği bu olumlu sürecin Urfalıların kendi şehrine sahip çıkmalarının bir neticesi olduğu vurgulandı. Özellikle Urfa'ya sahip çıkanların akademisyenler olduğu ve bu güzel değişim rüzgârının daha da etkili faaliyetler şeklinde devam edeceği dile getirildi. Geçen yıl birincisi düzenlenen sempozyumun bu yıl ikincisinin düzenlenmesinin Urfalılar ve akademisyenler açısından gurur verici bir tablo olduğu ifade edildi ve üçüncü Urfa sempozyumunun düzenlenebileceğinin sinyalleri verildi.

Selamlama konuşmalarının ardından açılış oturumu moderatör Prof. Dr. Mehmet Şeker başkanlığında, konuşmacı Türk Tarih Kurumu Başkanı Prof. Dr. Refik Turan ve misafir konuşmacı araştırmacı-yazar Mustafa Armağan'ın konuşmalarıyla devam etti. Prof. Dr. Refik Turan konuşmasında medeniyetlerin oluşumunda din ve dilin etkili oluşundan ve medeniyetlere kaynaklık eden unsurların din, devlet, şehir olduğundan bahsetti. Turan, özellikle şehirlerin medeniyette önemli bir etkiye sahip olduğunu, İslâm medeniyeti ile Urfa şehrinin birbirlerine doğrudan bağlantılı olduğunu söyledi. Tarih içinde birçok medeniyetin kurulduğu fakat ön planda olan 4 medeniyetin olduğunu, bunlardan birinin de İslâm medeniyeti olduğunu vurguladı. Medeniyet ve tarih ikilemi üzerinde duran Turan, İslâm medeniyetinin inşasından 18 yıl sonra Urfa'ya geldiğini ve Urfa'nın Hz. Nuh'un (a.s.) kurduğu 7 şehirden birisi olduğunu söyledi. Tarihte kadim şehirler içinde yer alan Antakya, Urfa ve Kudüs'ün kardeş olduğundan, Urfa'nın tarihi süreçte karşımıza büyük bir değer olarak çıktığından bahsetti. Urfa şehrine İslâm'ın gelmesinin tesadüfi olmadığına, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) gösterdiği hedefin güzergâhında yer aldığına dikkat çeken Turan, aynı zamanda Selçukluların Urfa Şehri için savaşmalarının, Fransızların Urfa şehrini işgalinin tesadüfi olmadığına vurgu yaptı. Konuşmacı Mustafa Armağan ise konuşmasına anne ve baba tarafından Urfalı olduğundan bahsederek başladı. Armağan, hepimizin ortak kültürün bir paydası olduğumuz vurgusunu yaparak medeniyeti oluşturan olguların sadece mimarî eserler olmadığını, maneviyat unsurlarının da medeniyete dâhil olduğunu söyledi. Türkiye'de manevi kalkınma hareketi olması ve bununla

ebedi kalıcılığı yakalamamız gerektiğini belirten Armağan bunu gerçekleştirme yolunun sadece mimarî eserler, yollar vs. olmadığını belirtti. Armağan konuşmasında Urfalı Behçet Arâbî ve Urfalı Nâbî'ye de değindi. Behçet Arâbî'nin hatlarının yasaklanmasının sebepleri üzerinde durarak, Nâbî'nin sadece şair olarak tanıtılmaması gerektiğini, onun aynı zamanda çok iyi bir filozof olduğunu söyledi. Son olarak Armağan bizlerin artık korku dönemlerini atlattığını, torunlarız dediğimiz insanların konuştuğu dili anlamamız gerektiğini, onların dillerini anladığımız vakit gerçekten Nâbî gibi önemli şahsiyetlerin torunlarız diyebileceğimizi vurgulayarak konuşmasını bitirdi.

Sempozyumun eş zamanlı ilk oturumu 10 Mart Cuma günü öğleden sonra saat 14.30'da Prof. Dr. Mefail Hızlı'nın moderatörlüğünde gerçekleşti. İlim ve âlimlerin konuşulduğu oturumda ilk konuşmacı Prof. Dr. Murat Akgündüz "*Osmanlı Dönemi Urfa Medreseleri ve Tedrisat Hayatı*" adlı bildirisinde, medreselerin ismini zikrederek medreselerde hocalık yapan müderrislerin ne kadar ücret aldığını belirtti. Birinci Dünya Savaşından sonra 21 medreseden 4 medresenin fiilen devam ettiğini söyledi. Akgündüz, arşivlerden ve salnâmelerden medreseler ve tedrisat hayatı ile ilgili bilgi alabildiğimize değindi. İkinci konuşmacı "*Osmanlı Dönemi Urfa Medreselerinde Fıkıh Eğitimi*" bildirisini sunan Yrd. Doç. Dr. Bekir Karadağ, Urfa medreselerinde fıkıh eğitiminin ciddiyetle yapıldığına, klasik fıkıh eğitim metotlarından farklı olarak hadislerle iç içe bir metot uygulandığına, daha çok Hanefi fıkıh ile eğitim verildiğine değindi. Prof. Dr. Ali Bakkal "*Nâbî'nin Tıp ve Fen Bilimlerine Bakışı-Hayriye Örneği*" adlı bildirisini sundu. Bakkal, Nâbî'nin medrese mezunu olduğunu ve kendisinin fen bilimlerinin gerekliliğine vurgu yaptığını söyledi. Nâbî'nin eserinde 4 bölümün fene ayrıldığını söyleyen Bakkal, Nâbî'nin tıbbî müminler üzerine farz-ı kifâye olarak gördüğü konusu üzerinde durdu. Oturumun son sunumunu "*Tahir b. Neb er-Ruhâvî ve İlmi Çalışmaları*" adlı bildiriyle Yrd. Doç. Dr. Ömer Sabuncu yaptı. Sabuncu, er-Ruhâvî'nin biyografisini, eserlerini, eserlerin muhtevalarını ve er-Ruhâvî'nin ilmî tahsilini, çalışmalarını ele alan bir tebliğ sundu. Sabuncu tebliğinde, 17. Yüzyılda yaşamış olan Urfalı Tahir er-Ruhâvî hakkında ulaşabildikleri bilgilerin sadece kendi eserleriyle sınırlı olduğunu söyledi.

Sempozyumun eş zamanlı ikinci oturumu 10 Mart Cuma günü öğleden sonra saat 14.30'da Prof. Dr. Hikmet Akdemir'in moderatörlüğünde gerçekleşti ve bu oturumda Urfa'ya dair tebliğlerle devam etti. İlk konuşmacı Prof. Dr. Âdem Apak, Urfalı Nâbî'nin Tuhfetü'l-Harameyn adlı hac seyâhatnâmesinde Urfa'ya dair izlenimlerini sundu. Apak öncelikle seyâhatnâmelerin edebî özellik yönünün yanında İslâm tarihi açısından da kaynaklık teşkil ettiğini vurguladı. Apak, Nâbî'nin seyâhatnamesinde hac

yolunda yaşadıklarını yazmasının sebebinin daha fazla şehir görerek kendi gözlemlerini aktarmak olduğunu belirtti. Sonuç olarak Apak eserin, Urfa-Şam-Kudüs-Medine üzerinde Türk edebiyatının mümtaz eserlerinden olduğunu söyledi. “*Nâbî'nin Siyer-i Veysî Zeyli'nde Yer Alan Manzum Parçalar*” adlı sunumuyla Yrd. Doç. Dr. Zehra Öztürk, eserin İslâm tarihi açısından önemli bir eser olduğunu vurguladı. Bu eser, şairimiz Veysî'nin “*Dürretü't-Tac fi Siret-i Sahibi'l- Mirac*” adlı siyer kitabına yazdığı ek (zeyl) olduğunu söyleyen Öztürk, şair Nâbî'nin dilinin sanatlı olduğunu ancak manzum parçalarında sade bir dil kullandığını örnek parçalar üzerinden anlattı. Yrd. Doç. Dr. Murat Keklik, “*Fâik Mahmud Dîvan'ında Zamaneden Şikâyet*” adlı tebliğini sundu. Keklik, Osmanlı'nın gerilemeye başladığı dönemde yaşamış olan Urfa doğumlu Fâik Mahmud'un 18.yy şairi olduğunu, şiirlerini genellikle kendine odakladığını, dönemin kötüye giden tarafları üzerinde durmadığını söyledi. Küçükzâde Osman Remzi'nin Edebiyat dergisindeki şiir ve mektuplarından bahseden Mehmet Kurtoğlu, sunumunda Urfa'da maalesef birçok şairin-yazarın tanınmadığı üzerinde durdu. Ülkemizde bu noktada biyografi yazarlığının az oluşuna ve bu alanda çalışılması gerektiğine vurgu yaptı. Konuşmasında Keklik Urfalıların mahalli isimleri tanımadığını fakat Urfa dışında yaşayan Urfalıları tanıdıklarını söyledi. Oturumun son sunumunu “*Zaza Edebiyatında Bir Mihenk Taşı: Molla Osman Efendi ve Zazaca Mevlidi*” adlı sunumuyla Öğr. Gör. Murat Varol yaptı. Varol, Osman Efendi'nin Siverek bölgesine ait dil özelliklerine göre yazdığı mevlidin, oldukça sade ve anlaşılır bir dile sahip olduğuna ve edebiyatımız açısından önemine vurgu yaptı.

Üçüncü ve dördüncü oturumlar eş zamanlı olarak Harran ve Ruha salonlarında saat 15.40'da gerçekleştirildi. Başkanlığını Yrd. Doç. Dr. Mehmet Emin Ertan'nın yaptığı üçüncü oturum Prof. Dr. Yusuf Ziya Kazıcı'nın “*Urfada Kadın Vakıfları*” adlı tebliğiyle başladı. Kazıcı, Osmanlı Devletinin vakıf devleti olduğunu belirtti. Kazıcı, vakıf kuran Urfalı kadınların isimlerini zikrederek yaptıkları vakıfları söyledi. Urfalı kadınların vakfiyelerinin çok olmasının altında yatan sebebin Peygamber Efendimizin hadisleri olduğunu vurguladı. “*Osmanlı Döneminde Urfalı Hayırsever Kadınlar*” başlıklı sunumuyla Doç. Dr. Mehmet Akbaş, Urfalı hayırsever kadınların isimlerini zikrederek yaptıkları yardımlardan bahsetti. Akbaş, bu yönüyle Urfalı kadınların hayırsever olduğunu ve bizlere düşen görevin bu kadınların bilinmesi, bu bilgilerin günyüzüne çıkarılması olduğunu belirtti. Doç. Dr. Mehmet Memiş ise tebliğinde sanat tarihi araştırmalarında vakfiyelerin önemine vurgu yaparak tebliğini iki vakfiye üzerinden sundu. İbrâhimiye ve Rahîmiye medreselerinin vakfiyelerinin nasıl yapılarda olduğundan, ne amaçla yapıldığından bahseden Memiş, son olarak vakfiyelerin günümüzdeki durumlarına, yapılarındaki değişikliklere değinerek sunumunu vakfiyelerin resimlerini sunarak bitirdi. 18. yüzyıl

başlarında Yusuf Paşa vakfının Ruha şehir hayatına sosyal ve ekomik katkısından söz eden Yrd. Doç. Dr. Bahattin Turgut, Yusuf Paşa vakfının Urfa'nın gelişmesine, toplumun refah seviyesinin yükselmesine, şehrin ekonomisinin canlanmasına katkı sağladığını belirtti. Turgut, Yusuf Paşa'nın vakfettiği 201 parça tarlası çok sayıda ailenin geçim kaynağı olabilecek nitelikte olduğunu söyledi. Oturumun son tebliğini Yrd. Doç. Dr. Mustafa Hakkı Ertan sundu. Ertan, Rıdvaniye Medresesi ve Mescidi Vakfiyesini sosyolojik olarak değerlendirdi.

Harran salonunda 15.40'da düzenlenen dördüncü oturumun başkanlığını Prof. Dr. Murat Akgündüz yaptı. *"Osmanlı Mahkeme Kayıtlarına Göre Urfa'da Hukuku İlgilendiren Olaylar"* başlıklı tebliğini sunan Prof. Dr. Recep Çiğdem, tebliğinde Osmanlı mahkeme yapısından bahsederek, mahkeme kayıtları incelendiğinde diğer beldelerde gerçekleşen olayların benzerinin Urfa kazasında da yaşandığının tespit edildiğini söyledi. Çiğdem, hukukun ve dinin uygun olmayan olayların yaşandığına dikkat çekerek tek bir olay türü esas alınarak birçok sicil in irdelenmesi ve bu konuda daha doğru sonuçlara ulaşımlasının araştırmalara katkı sağlayacağını vurguladı. 205 numaralı Şer'iyeye sicilini esas alarak Urfa'nın sosyo-kültürel yapısını inceleyen Yrd. Doç. Dr. Ömer Cide, sicil in o günün sosyo-kültürel, iktisadî ve siyasî yapısını yansıttığını söyledi. Gayrimüslim ve Müslümanların aynı mahallelerde yaşadığını ve o günkü mahalle isimlerinin günümüzde de varlığını devam ettirdiğini belirtti. Üçüncü konuşmacı Dr. Zahraa Hameed Halil el-Bahrânî ise tebliğinde, Urfa'nın Osmanlı döneminde önemli bir ticaret merkezi olduğunu, özellikle Sur şehrinin ticaret noktalarından biri olduğunu söyledi. Klasik İslâm düşüncesinin Urfa'da dinamik bir yapıda olduğunu belirtti. Oturumun son sunumunu *"Salnâmelerde Urfa'da Sosyal Hayat"* adlı tebliğiyle Yrd. Doç. Dr. Kadir Önemli yaptı. Önemli, salnâmelerin yani yıllıkların Osmanlı'da özel bir yeri olduğunu ve bunların kendi arasında ayrıldığından bahsetti. Urfa Kazası Salnâmelerinde kültürel hayatın yansıtıldığını, aşiretlerin, nüfusun, mekteplerin, mahallelerin, eğitimin, Müslüman tebaa ile gayrimüslimlerin ilişkilerinin yansıtıldığından söz etti.

Günün son oturumu Ruha salonunda saat 17.10'da, Prof. Dr. Recep Çiğdem başkanlığında Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk Habergetiren'in sunumuyla başladı. Habergetiren, İstanbul Müftülüğü Meşiyat Arşivinde yer alan Urfalı müftü ve müderrislerin isimlerini zikrederek, buldukları görevleri, görevleri dışında özel ilgilendikleri sanat dallarını, icazet aldıkları yerleri, dil, edebiyat, şiir üzerinde çalışanların çalışmalarından bahsetti. Urfa'nın sosyo-kültürel ve ilmi hayatına destek verdiklerinin üzerinde durdu. İkinci konuşmacı tarih bölümü lisans öğrencisi Abdulvahap Sağır *"Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Urfalı Memurlar"* adlı tebliğiyle, Urfalı memurların isimlerini, buldukları memuriyetleri, yaş ortalamalarını, okul

durumlarını, bildikleri dilleri, maaşlarını, nişanlarını ve ilgilendikleri özel alanları bir tabloyla anlattı. Günün son konuşmacısı Emniyet Genel Müdürlüğünden emekli Doç. Dr. Ali Dikiciydi. Dikici, Osmanlıdan cumhuriyete kadar emniyet teşkilatında iz bırakmış olan Urfa doğumlu polislerin isimlerini vererek, başarı sağladıkları olayları anlattı. Bu isimlerden bazılarının günümüz Urfa sokaklarının isimleri olduğunu söyledi.

11 Mart Cumartesi gününün ilk oturumu saat 09.30'da Urfa şehrine dair mimar ve sanayinin yer aldığı tebliğler ile Prof. Dr. Ziya Kazıcı'nın moderatörlüğünde başladı. İlk sunumu "*Vakıf Kayıtlarına Göre Ruha Kazası'nda Günümüze Ulaşmayan Camiler (17-19. Yüzyıl)*" tebliğiyle Enver Karakeçili yaptı. Karakeçili tebliğinde, vakıf kayıtlarının şehrin kültürel ve ticarî özelliğini ortaya koyduğunu vurguladı. Urfa'da günümüze ulaşan camilerin olduğu kadar, kayıtlarda var olan fakat günümüze ulaşmayan 32 mescit ve 14 caminin varlığından bahsetti. "*Birecik Ulu Camii*" adlı tebliği sunan Yrd. Doç. Dr. Mustafa Güler, tebliğinde Birecik Ulu Camii'nin tamir kitabelere sahip olduğundan, yapım tarihinin kesin olarak bilinmediğini ifade etti. Birecik'in eski resimlerine bakıldığında Birecik Ulu Camii'nin Fırat nehrine sıfır noktasında yapıldığından, günümüzde ise caminin önünün doldurulduğundan ve nehirden uzaklaştırıldığından bahsetti. Yapının günümüzde korunduğunu fakat bugün yapıda var olan bazı aşamaların eski resimlerde var olmadığını bu nedenle zaman içerisinde yapıya eklenmelerin olduğunu vurguladı. Üçüncü konuşmacı Yrd. Doç. Dr. Gül Güler tebliğinde, Urfa Mevlid-i Halil (Dergâh) Camii haziresinde yer alan mezar taşlarının süslemelerine yer verdi. Güler, süslemelerin Osmanlı dönemi mezar taşı süslemelerine benzemesine rağmen bölgeye ait süslemelerin var olduğunu ve süslemeden çok yazıya önem verildiğini vurguladı. Mezar taşında kullanılan malzemenin Urfa şehrine has olan "Nahit" taşı olduğunu belirtti. Tebliğcilerden Yrd. Doç. Dr. Tahir Sevinç tebliğinde, Birecik şehrinin kısa tarihini aktardıktan sonra şehirde yer alan tersanenin varlığından ve işlevinden bahsetti. Sevinç, Birecik'teki tersanenin Osmanlı Döneminde, Fırat nehrinin geçiş noktalarından dolayı kuraklığı fazla hissetmemesinin avantajı olarak işlek bir şekilde kullanıldığını söyledi. Tersanedeki gemilerin Bağdat ve Basra'ya sevk edildiğini, Adnan Menderes'in Birecik köprüsünü yaptırmışından sonra tersanenin önemini yitirdiğini vurguladı. Oturumun son konuşmacısı Dr. Hassan Nour oldu. Nour, Urfa şehrinin çevresi hakkında bilgi vererek birçok seyyahın, seyâhatnâmalarında Urfa şehrinin halılarından, kilimlerinden bahsettiğini söyledi. Nour, 20. yüzyıla kadar halılarda hiç kimyasal kullanılmadığından, deve ve keçi yününden yapıldıklarından, birçok yerde kullanıldığından bahsetti.

Prof. Dr. Mustafa Ekinci'nin moderatörlüğünü yaptığı ikinci oturum Harran salonunda 09.30'da Prof. Dr. İsmail Özçelik'in "*Osmanlı Kayıtlarına*

Göre Urfa Şehir Merkezindeki Yer İsimleri Üzerine Değerlendirmeler bildirisıyla başladı. Urfa'daki mahalle isimlerini zikreden Özçelik, şehirlerdeki yer isimlerinin o şehrin tapusu gibi olduğunu vurgulayarak, isimlerin değiştirilmesinin tarihi bir tahribata yol açacağını söyledi. Öğr. Gör. Cuma Karan "Tanzimat Dönemi Coğrafya Kaynaklarında Urfa Sancağının Genel Görünümü" adlı bildirisinde sancağın kazalarını, eğitim öğretimi, okulları, mahalleleri, tarım, ziraat, nüfus ve demografik yapısını bildirdi. "Osmanlı Döneminde Urfa ve Çevresinde Oğuz Damgaları" adlı bildirisıyla Doç. Dr. Bahattin Çelik, bölgede bulunan değişik yapılar üzerinde bu boylara ait damgalar tespit edilmiş olmasını ve bu damgalardan Oğuzlara ait damgaların hangi yerlerde var olduğunu açıklayan bir tebliğ sundu. "Osmanlı Döneminde Birecik'te Bulunan Oğuz Boyları" adlı bildirisıyla Yrd. Doç. Dr. Mehmet Kıldıroğlu oturumun son sunumunu gerçekleştirdi.

Günün üçüncü oturumu saat 11.05'de Ruha salonunda Prof. Dr. Adnan Demircan başkanlığında, Prof. Dr. Mehmet Azimli'nin "Osmanlı Dönemi Seyyahlar Gözüyle Urfa" adlı bildirisıyla başladı. Azimli, seyâhatnâmelerin tarihin derinlerine girdiğini ve bazen subjektif olabileceğini vurguladı. Azimli, Osmanlının Batı kadar devasa seyâhatnâmesinin olmadığını, ulaştıkları ilk seyâhatnâmelerin Fatih döneminde yabancılar tarafından yazılan seyâhatnâmeler olduğunu söyledi. Seyâhatnâmelerde, Urfa'nın etrafının koca taşlarla çevrili olduğundan, Türklerin yenmesini yasakladığı çok balığı olan gölü bulunduğundan bahsedildiğini aktaran Azimli, Hz. İsa'nın buraya geldiğinden bahsettiklerini ve bu bilginin turizm açısından kullanılabileceğini vurguladı. "İbrahim'in Havuzu'ndan İsa'nın Mendil'ine Oryantalizmin Edessa'sında Dini Eksen: 16.-19. Yüzyıl Avrupalı Seyyahların__Gözüyle Osmanlı Urfa'sında Yahudi, Hıristiyan ve Müslüman Kimliği Üzerine" adlı bildirisıyla Doç. Dr. Alnura Azizova, Urfa'nın Hıristiyanların ikinci Kudüs'ü konumunda olduğunu, Yahudilik açısından da ilk ata İbrahim'in kenti ve Eski Ahit'te şehir olarak ismi geçen bir kent olduğunu ve Rebaka'nın öyküsünün burada vuku bulduğunu belirtmiş ve bu gruplar için Urfa'nın önemli bir yere sahip olduğunu dile getirmiştir. Oturumun son sunumu Fotoğraf sanatçısı ve arşivcisi Yasin Küçük'ün "Ernest Chantre'nin Urfa Seyahati 1881 Urfa" adlı sunumuyla gösterilen resimler ve bilgilendirmeler ile son buldu.

Günün dördüncü oturumu Harran salonunda saat 10.50'de Prof. Dr. Yusuf Ziya Keskin başkanlığında, Yrd. Doç. Dr. Oktay Bozan'ın "Urfa sancağında 1895 Ermeni Olayları" adlı bildirisıyla başladı. 1895 yılının Osmanlı Devleti için karanlık ve tehlikeli bir yıl olduğunu vurgulayan Oktay, Ermeni meselesinin devletin en önemli meselelerinden biri olduğunu söyledi. Tebliğinde Ermenilerin daha çok birbirinden aynı mahallelerde ve çarşıda kümelemiş bir şekilde var olduklarını, 1895 yılına kadar Urfa'da

Ermenilerle sıkıntı olmadığı, bu tarihten sonra sıkıntıların başladığını belirtti. İkinci konuşmacı Yrd. Doç. Dr. Yasin Taş “*Şer’iyye Sicillerine Göre 19.Yüzyılda Urfa Kazası Ermenileri ve Sosyal Hayatları*” adlı tebliğinde, 19. yüzyılda Ermenilerin Urfa kazasının beşte birini oluşturduğunu ve Ermenilerin din ve vicdan hürriyetlerinin sağlandığını, Ermeni çocukların haklarının Müslüman çocukların haklarından çok farklı olmadığını belirtti. “*Urfa Gayrimüslim Mektepleri*” adlı bildiriyle Yrd. Doç. Dr. İlhan Palalı, İtalyan ve diğer grup misyonerlerin ilk defa 16. ve 17. Yüzyılda geldiğini ve bu dönemde faaliyet yürüttüklerine değindi. Oturum Dr. Muttalip Şimşek’in “*Alman Misyonerliğinin Urfa’daki Faaliyetleri*” adlı bildiriyle son buldu. Şimşek bildirisinde, Misyonerlerin faaliyet alanı olarak Osmanlı Devleti’ni seçmelerinin dinî, ekonomik ve siyasî bakımdan birkaç sebebi olduğundan bahsetti. Şimşek, yaklaşık çeyrek asırlık bir süre zarfında Urfa’da faaliyet yürüten Alman Doğu Misyonunun, yürüttüğü faaliyetler ile Ermenilerin sosyal ve ekonomik hayatlarını önemli oranda etkilediğini ve onların silahlanmasında önemli bir rol oynadığını belirtti.

Eş zamanlı olarak yapılan sempozyumun son oturumu saat 14.30’da gerçekleştirilen beşinci oturum Ruha salonunda Prof. Dr. Ali Bakkal başkanlığında gerçekleştirildi. İlk tebliği “*Çanakkale Cephesinde Şehit Düşen Şanlıurfalılar*” adlı bildiriyle Yrd. Doç. Dr. Abdullah Poş yaptı. Poş tebliğine, şehitlerin il geneline dağılımını, yaş ve rütbe durumlarını, şehit düştükleri yerleri belirtti. “*Urfa’nın Fransızlar Tarafından İşgaline Mustafa Kemal Paşa ve Heyet-i Temsîliye’nin Tepkileri*” adlı bildirisinde Prof. Dr. Osman Akandere, Urfa’nın Ortadoğu açıncından Stratejik bir öneme sahip olduğunu, Fransızların işgal girişimlerinin bölgede sert tepkilere yol açtığını ve Mustafa Kemal’in bu işgaller karşısında Urfa ve çevre bölgelerine telgrafla işin ciddiyetini aktarmasının bölgedeki Fransızları rahatsız etse de, kısa süre içerisinde Urfa’da işgallere karşı bir hareketliliğe sebep olduğunu vurguladı. Oturumun son sunumunu “*Urfa’nın kurtuluşunda Osmanlı Devleti’nin Rolü ve Kurtuluş Destanımız*” adlı bildiriyle Yrd. Doç. Dr. Mehmet Emin Ertan yaptı.

Sempozyumun son oturumu saat 14.30’da Prof. Dr. Âdem Apak başkanlığında gerçekleşti. Prof. Dr. Adnan Demircan ve Arş. Gör. Ömer Aras’ın birlikte hazırladığı “*XIX. Asırda Salnâmelere göre Urfa’daki Dini Cemaatler*” adlı bildiri, Demircan ve Aras, Halep Salnâmelerini kaynak aldıklarını, Urfa kazasında dini cemaatlerin çoklu yapı gösterdiğini vurguladı. O dönemde toplumun %87’sini Müslüman nüfusun, geri kalan yüzdelik kısmını da diğer etnik cemaatlerin oluşturduğundan söz edildi. “*Tasavvufî Teşkilat ve Ahîliğin Urfa’daki Tarihi Seyri ve Etkileri*” adlı bildiriyle Yrd. Doç. Dr. Ali Tenik, ahîliğin kısa tarihî sürecine değindi. Ahîliğin Urfa’da 600 yıllık bir geçmişi olduğunu ve 1970 yılına kadar Urfa’da ahîliğin devam ettiğini

söyledi. Oturumun son sunumu Yrd. Doç. Dr. Mehmet Nuri Güler'in "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Urfa Belediyesinin Hukuksal Teşekkülü" adlı bildirisini oldu. Güler, Osmanlı'dan günümüze Urfa belediyesinin geçirdiği süreçleri kronolojik olarak sunarak, günümüzdeki belediyelerin model değişikliğine gitmeleri ve Osmanlı döneminde olduğu gibi belediyelere sabit ve az görevler verilmesi gerektiğinin üzerinde durdu.

Sempozyumun kapanış oturumu Büyükşehir Belediye Sekreteri Abdülkadir Açar moderatörlüğünde başladı. Prof. Dr. Mehmet Şeker, Prof. Dr. Kasım Şulul, Prof. Dr. Ziya Kazıcı ve Şanlıurfa İl Müftüsü İhsan Açıık'ın konuşmalarıyla devam etti. Konuşmacılar Urfa'nın medeniyet ışığı diyebileceğimiz bir yer olduğunu, tüm yönleriyle Urfa'nın tanınmadığı ve tanıtılmadığını dile getirdiler. Öncelikle Urfalı âlimlerin eserlerinin bilinmesi için çalışmaların başlatılacağını söylediler. İslâm Medeniyetinin bir mozaik değil ebru olduğunu, darbelerde mozaik gibi parçalanmadığı aksine ebru gibi dağıldığını vurguladılar. İkincisi düzenlenen "Uluslararası İslâm Tarihi ve Medeniyetinde Şanlıurfa Sempozyumu"nun üçüncüsü olması yönünde taleplerin olduğu ve bu taleplerin değerlendirmeye alınacağını haberi verildi.

"II. Uluslararası İslâm Tarihi ve Medeniyetinde Şanlıurfa Sempozyumu", "Osmanlı Belge ve Kaynaklarında Urfa" alt başlığında, Urfa'nın birçok yönünün ele alınıp değerlendirildiği oturumlar ile başarılı bir şekilde gerçekleştirilen sempozyum, sonuç bildirisinin okunmasıyla son buldu.

İslâm medeniyetinde Urfa'nın önemine dikkat çekilen sempozyumda, Urfa'nın birçok yönden tanınmadığı, tanınması ve yeni nesle Urfa'nın doğru tanıtılması gerektiği noktalarına vurgu yapıldı. Görsel anlatımların da yer aldığı sempozyumda tarih ile hemhal olmuş bir şehir profili ortaya çıktı. Günümüz Urfa'sının tarihi dokusunun yeniden canlanabilmesi, ilmi alt yapısının ortaya çıkarılmasının İslâm Medeniyetine önemli katkı sağlayacağı ifade edildi.

BİR İMAM-HATİP HOCASININ HADİS BİLGİSİ: *HADİS USÛLÛ DERSLERİ*

Arş. Gör. Mahmut SABUNCU*

Vücuda getirildikleri dönemin ilim anlayışlarına ayna tutan en önemli belgelerden olan kitaplar kimi zaman –ve maalesef ki çoğu zaman– hak ettikleri ilgiyi görmemektedirler. İlmi bir değer ifade eden birçok kıymetli eser sahafların raflarında unutulmakta ve yahut ta herhangi bir yerde, bir köşede makûs talihleriyle baş başa kalmaktadır. Bu kitapların gün yüzüne çıkarılıp tahlil edilmesi ve hatta yeniden okuyucuların istifadesine sunulmasının ilim dünyasına yapacağı katkı yadsınamaz. Yine bu kitaplar yazarlarının ilmî yetkinliğini göstermesi bakımından önemlidir. Sözü edilen kitaplardan biri H. Fikri YAZICIOĞLU tarafından kaleme alınmış olan *Hadis Usulü Dersleri* adlı eserdir. Bu çalışmada söz konusu eser tanıtılacak ve ele aldığı konular tahlil edilecektir. Şunu ifade etmek isteriz ki, her ne kadar kitabın tanıtımı amaçlasak da bu kitap üzerinden kitaplarımızı koruma konusunda yeterince çaba göstermediğimizi vurgulamayı arzuluyoruz.

Kitabın Yazarı

Eserin kapağında Konya İmam-Hatip Okulu Kur'an ve Tefsir Öğretmeni olduğu belirtilen yazar hakkında detaylı bilgiye sahip değiliz. Ancak internet üzerinde yaptığımız araştırmada yazara ait olan bazı kitapların isimlerine ulaştık. Bu eserlerinin matbu olarak günümüze gelip gelmediğini bilmiyoruz. Bunun yanında Yazıcıoğlu'nun çeşitli alanlarda eserler vermesi önemli bir dini ve kültürel birikime sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir. Onun bazı eserleri şu şekildedir:

- Din Dersleri (I. Kitap- Namaz)
- Din Dersleri (II. ve III. Kitap- Oruç, Zekât ve Hac)
- Din Dersleri (IV. Kitap- Siyer, Ahlak ve İslam İnançları)
- Hadis Mevzularının Anahtarı
- Türkçe Tefsirler Anahtarı
- Sultan Divân¹

* Arş. Gör, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı,
m.sabuncu@harran.edu.tr

¹ Yazarın bu eserlerinin de tıpkı tanıtımını yaptığımız bu kitabı gibi sahaflarda olma ihtimali mevcuttur.

Telif Amacı

Yazar önsözde dönemin diğer ilim ve fikir adamları tarafından da sıklıkla şikâyet edilen bir probleme işaret etmektedir.¹ Buna göre dönemin gençliği eski usulle yazılan kitapları anlamamaktadır. Dolayısıyla telif amaçlarının ilki dildir. Ancak yazar muhatabı olarak İmam-Hatip Okulu talebelerini seçmiştir. Sözü edilen problemin İmam-Hatip Okulları için de geçerli olması-en azından yazarın bu ifadesinden o anlaşılıyor-düşündürücüdür. Kitabın telif amaçlarından ikincisi ise İmam-Hatip talebelerinin yararlanacakları bir hadis usulü eserinin hemen hemen olmamasıdır. Kitabın basım yılı (1966) göz önünde bulundurulduğunda yazarın bu ifadesine katılmak mümkündür. Zira 1950'lerde başlayan akademik çalışmalar daha henüz yeterli seviyeye gelmemiştir. Yine yazarın kitabında atıfta bulunduğu Türkçe yayınların birkaç tane ile sınırlı olması da bu iddiayı destekler mahiyettedir.

Şekil ve Müfredat

Kitabın içeriği İmam-Hatip Okulunun IV. ve VII. sınıflarının müfredatları göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Nitekim kitabın sonunda bu seviye sınıfların müfredatına dair bilgi de verilmektedir. Toplam 89 sayfalık gayet muhtasar bir eser olan ve 1966 yılında Konya'da basılan elimizdeki nüshanın son kısmına yazar, kitaptaki yazım yanlışlarının düzeltildiği bir cetvel de eklemiştir. Kitap 2 kısımdan oluşmaktadır. 5 bölümden oluşan 1. kısmın konu başlığı 'Hadis Usulü Konuları'dır. 18 bölümden müteşekkil olarak hazırlanan 2. kısım ise 'Hadislerin Bölümleri' şeklinde isimlendirilmiştir. Konuların tertibinde İmam-Hatip Okulunun söz konusu müfredatının göz önünde bulundurulduğu anlaşılmaktadır.

Kaynakları

Bir kitabın son kısmında bulunması gereken ve yazarın hangi kaynaklardan faydalandığını gösteren kaynakça/bibliyografya kısmı bu kitapta bulunmamaktadır. Bunun yanında konuları işlerken yazar yer yer bazı kaynaklara atıflarda bulunmaktadır. Akademik dünyada bugün kabul edilemez olan bu durumun sebebi dönemsel faktörler ve telif amacı düşünüldüğünde anlaşılır hale gelmektedir. Buna göre Türkiye'de akademik yazım anlayışının kitabın telif edildiği dönemde tam olarak oturmamış olması ve aslında yazarın kitabı telif maksadının da akademik bir telif türü üretmek olmadığı neden kaynak göstermediği sorusuna verilecek cevaptır.

¹ Gençlerin eski usul eserleri okuyup anlayacak seviyede olmadığına kitap boyunca ele alındığı önemli bir eser için Peyami Safa'nın *Eğitim, Gençlik ve Üniversite* adlı eserine bakılabilir.

Bazı sayfalarda verilen dipnotların şekil açısından birbirini takip etmemesi bu kanaati güçlendirmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi yazar bazı klasik ve çağdaş eserlere atıflarda bulunmaktadır. Örneğin sahâbenin tabakalara ayrılışı konusunu işlerken yazar Hâkim en-Nisâbûrî'nin (v. 405/1014) *Ma'rifetu ulûmi'l-hadîs* adlı eserine atıfta bulunmuş ve oradan uzunca bir pasajı aynen kitabına dercetmiştir. Bazen İmam Buhârî'nin (v. 256/870) *el-Câmiu's-sahîh* ve İmam Nevevî'nin (v. 676/1277) *Riyâzu's-sâlihîn* adlı eserlerinden de nakiller yapmıştır. Bunun dışında herhangi bir klasik dönem kaynağına atıf yaptığı tespit edilmemiştir. Dipnotlarında kaynak gösterdiği bazı eserler ise şöyledir:

- M. Tayyip Okiç, *Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler*
- Babanzade Ahmed Naim Efendi: *Sahih-i Buhârî Tecrid-i Sarih Tercemesi*
- A.Ş. Güzelyazıcı: *Din Dersleri Birinci Kitap*
- M. Tayyip Okiç: *Hadis Ders Notları*
- M. Nihat Özen: *Osmanlıca Türkçe Lugat*
- M. Tayyip Okiç: *Yüksek İslam Enstitüsü Tefsir Notları*
- Hüsnü Erdem: *Hadis İmamlarının Hal Tercemeleri*¹

Kitabın İçerik Tahlili:

1. bölüm sünnet konusuna ayrılmıştır. Sünnetin kelime ve istilâh manaları açıklanmıştır. Bu kavramla alakalı olarak diğer hadis usulü eserlerinde de işlendiği görülen *hadis*, *haber* ve *eser* kavramları da ele alınmıştır. Son olarak bu bölümde hadisin önemi Hz. Peygamber(s.a.s)'in tebliğ ve beyan görevleri üzerinden ifade edilmiştir. Sünnet terimi açıklanırken Arapların atalarının sünnetlerine bağlı oldukları ancak Hz. Peygamber'in gelişiyle ortaya koyduğu *İslami Sünnetin* toplum üzerinde daha fazla bir etki yaptığı belirtilmiştir. Hadisi sünnetin yazılı kaydı olarak telakki eden yazar, hadisin önemini anlatırken Hz. Peygamber'in sünnetinin sadece Müslüman toplumlarında değil onlarla ilişki içinde olan diğer gayri müslim toplumlarda da etkili olduğunu ifade etmektedir. Yazarın bu konudaki görüşü çalışılması gereken bir mevzu olarak araştırmacıların önünde durmaktadır. Ayrıca bu bölümde hadis ve tarih ilimleri karşılaştırılmakta bu iki disiplin arasındaki ilişkiye yer verilmektedir.

2. ve 3. bölümler sahâbe ve tabiine hasredilmiştir. Yazar, *sahabe* kavramı üzerinde hadis ve fıkıh gibi farklı tanımları benimseyen disiplinlere atıf yapmış, sahâbeyi farklı özelliklerine göre sınıflandırmış ve sahâbe

¹ Bu kitaplardan bir kısmı yeniden basılmışken diğer bir kısmının günümüze ulaşmış ulaşmadığı araştırmaya muhtaçtır. Bu tarz kitaplar sahaflarda bulunabilmektedir.

hakkında bilgi vermiştir. Ayrıca bölümün sonunda tebe-i tâbiine dair de bilgi vermekte ve tebe-i tâbiinden bazı âlimlerin isimlerini sıralamaktadır.

‘Başlangıçtan günümüze kadar hadis’ ismini taşıyan 4. bölümde hadislerin yazılması meselesi ele alınmış, hadislerin toplanmasını gerektiren sebepler sıralanmış ve bu derleme işine kimlerin öncülük ettiği yani ilk musanniflere dair kısaca bilgi verilmiştir. 3. ve 4. hicri asırlarda hadis ilmindeki gelişmelere dair oldukça muhtasar bilgi verilmiştir. ‘Asrımızda Hadis’ alt başlıklı kısımda Ahmed Ziyaeddin (v.1893), Dağıstanlı Ömer Efendi (v.1920), Hasan Basri Çantay (v.1964), Ömer Nasuhi Bilmen (v.1971) gibi âlimler zikredilmiştir. Bugün akademinin önünde çalışılması gereken bir dönem olarak duran hadis tarihinin ilk beş asrından sonraki kısmının yeterince araştırılmamış olması bu muhtasar kitapta da karşımıza çıkmaktadır. 4. hicri asırdan sonra direk olarak müellifin yaşamış olduğu 20. Asır hakkında bilgi verilmeye başlanmıştır.

Hadis tarihine dair kısa bilgiler içeren ilk 4 bölümden sonra gelen ve ‘Hadisleri Eleştirme Usulleri’ başlığını taşıyan 5. bölümde hadisçilerin dereceleri, râvîlerde aranan özellikler *metâin-i aşere* ve cerh tadil konuları ders notları şeklinde hazırlanmış olan kitabın usulüne uygun olarak kısa bir şekilde ele alınmıştır.

2. kısmın 1. bölümünde *sahih, hasen ve zayıf* hadisler ele alınmıştır. Burada ilgi çekici bir nokta şudur ki, zayıf hadis konusu işlenirken bir hadisin zayıf sayılması için *sünnet ehli tarafından nakledilmemesi* maddesinin eklenmiş olmasıdır. Burada *sünnet ehlinden* kastın ne olduğu anlaşılmamaktadır. Ancak diğer bazı müellifler tarafından da buna benzer bir maddeden bahsedilmiştir. Bu, *eğer bir hadis, rivayet döneminin temel hadis külliyyatında bulunmaz ise bu hadisin sahih olamayacağı* maddesidir. Muhtemelen müellifin kastı da bu maddedir. Tanımları yapılmak ve kısaca bilgi vermekle yetinilen bu bölümden sonra hadislerin râvî sayısına göre taksimi yapılmıştır.

3. ve 4. bölümde ittisal-inkita açısından hadislerin kısımları ele alınmıştır. 5. bölümde ise hadislerin kaynağına göre taksimi olan *kudsi, merfu, mevkuף ve maktu* kavramları ele alınmıştır. Altıncı bölüm ise *âli ve nâzil isnad, muhkem, mu’telif ve muhtelif, mubhemât* gibi bazı hadis usulü terimlerinin beyanına ayrılmıştır.

7. bölümde hadisten hüküm çıkarma meselesi tercih konusu bağlamında ele alınmıştır. Müellif, İbn Huzeyme (v. 311/924)’den yaptığı nakilde onun Hz. Peygamber’den iki sahih isnad ile gelen ve birbirine zıt olan iki hadis bilmediğini ve bu iki hadisin telif edileceğini söylediğini kaydetmektedir. Eğer hadislerin tarihleri biliniyorsa neshin söz konusu olacağını eğer bilinmiyorsa tercihe gidileceğini kaydetmektedir.

8. ve 9. bölümler ise hadis ilimlerinden olan *muhtelifu'l-hadîs* ve *nâsih ve mensûh* ilmine ayrılmıştır. Kavramlar açıklanmış ve bu alanda telif edilmiş bazı eserlerin isimleri verilmiştir. Ancak kitapta bu iki hadis ilminin dışında diğer hadis ilimlerinden bahsedilmemiştir.

Mevzu hadis konusu işlenen 10. bölümde mevzu hadisin tanımı yapılmış böyle bir hadisin nasıl tanınacağına dair maddeler sıralanmıştır. Bunun yanında insanları mevzu hadis uydurmaya iten sebeplere de değinilmiştir. Yazarın değindiği önemli bir nokta ise İmam Gazzâlî'nin (v. 505/1111) *İhyau ulûmi'd-dîn* adlı eseri ve Zemahşerî (ö. 538/1144) Ebüssuûd Efendi (ö. 982/1574), Beydâvî (v. 685/1286) gibi müfessirlerin tefsirlerinde mevzu hadislere yer vermiş olmalarıdır. Bunun sebebi ise yazar tarafından ismi geçen âlimlerin hadis ilminde uzmanlaşmamaları şeklinde açıklanmıştır.

11. bölüm ise Kuran ayetleri ile hadisler arasındaki farklara münhasırdır. Ayet ve hadisler arasındaki ibadet edilip edilememe vb. farklar ele alınmıştır. Bu bölümde ele alınmış olan diğer bir konu da *kudsî* hadistir.

Kitabın 12. bölümünde tahammül ve eda yolları olan *Sema*, *Kıraat*, *İcâzet*, *Kitâbet*, *İlâm*, *Münâvele*, *Vasiyyet* ve *Vicâde* işlenmiştir. Yazar hangi lafızların tahammül ve eda yollarından hangisine delalet ettiği konusuna ise bazen değinmiştir.

13. bölüm ise hadis dirâyet ve hadis rivâyet ilimlerine değinilmiştir. Bu ilimlerin tanımları, mevzuları ve gayeleri kısa bir şekilde ele alınmıştır. Hadis usulü ilmine dair ise Hâkim'in *Ma'rifetu ulûmi'l-hadîs*, Irâkî'nin (ö. 806/1404) *Elfiye'si*, Suyûtî'nin (ö. 569/1173) *Tedribu'r-râvî'si*, İbn Hacer'in (ö. 852/1449) *Nuhbetu'l-fikeri* ve Nevevi'nin *et-Takrîb ve't-teysîr* adlı eseri sıralanmıştır.

Hadis kitaplarından bahsedilen 14. bölümde ilk musanniflerden bazılarının isimleri verilmiş, yine *câmî*, *musannef* türü eserlerin kısaca özelliklerinden bahsedilmiştir. Müellif diğer önemli hadis rivayet kitaplarına da atıfta bulunmuştur. Bu bölümün son kısmında ise Şia'nın *Kütüb-i Erbaa'sının* isimleri verilmiştir.

Vahiy ve çeşitlerinden bahseden 16. bölümden sonra gelen 17. bölüm, hadis ve fıkıh âlimleri arasında tartışma konusu olan *mürsel* hadisin ele alındığı bir bölümdür. *Mürsel* hadisin hangi disiplinde hangi manada kullanıldığı açıklanmış ve sonrasında *mürsel* hadisi âlimlerin kabul edip etmemelerinin delillerine atıfta bulunulmuştur. Ayrıca yazar, İmam Şâfiî'nin (v. 204/820) *mürsel* hadisi kabul etme şartlarından da bahsetmiştir.

Kitabın son bölümü olan 18. bölümde hadis ilminde önemli yerleri bulunan iki sahâbe Ebû Hureyre (v.. 58/678) ve Abdullah b. Mesud'dan (v. 32/652-53) ve bu ilmin hicri üçüncü asrında altın çağını yaşamasında büyük emekleri olan İmam Buhârî ve İmam Müslim'den (ö. 261/875) bahsedilmiştir.

Sonuç

Yukarıda hem şekil hem içerik açısından tanıtım ve tahlili yapılan H. Fikri Yazıcıoğlu'nun *Hadis Usulü Eserleri* adlı kitabının yazıldığı dönemde bir boşluğu doldurduğu muhakkak. Teknik manada imkânsızlıklar kitabın özellikle şekil açısından önemli eksikliklerinin sebebidir. Ancak yazar kitabın sonuna koyduğu yanlışlar cetveli ile imla hatalarını asgariye indirmeye çalışmıştır. İçerik bakımından değerlendirildiğinde ise şöyle bir sonuca ulaşılmıştır. Kitabın İmam-Hatip Okulu müfredatına göre hazırlanması hem muhtasar bir şekilde hazırlanmasını hem de bazı konulara yer verilmemesini icbar etmiştir. Yine bu sebeple bir kısım yerlerde konuşma diline kayıldığı da görülmektedir. Hadis tarihine dair kısaca verilen bilgi ve özellikle müellifin yaşadığı yıllarda hadis ilminin vaziyetine dair bilgi vermesi kitabın olumlu yanlarıdır. Kaynak açısından ise kitabın müellifi daha çok Tayyip Okiç'in kitaplarına dayanarak kitabını oluşturmuş, bunun yanında ise bazı klasik ve çağdaş eserlere atıfta bulunmuştur. Bir İmam-Hatip hocası olan yazarın hadis usulünde önemli sayılacak bir düzeyde bilgi sahibi olduğu anlaşılmıştır.

Sonuç olarak şu söylenebilir. Bir sahafın raflarında rastladığımız bu kitap bize kendisi gibi kaybolmaya yüz tutmuş birçok önemli eserin bulunabileceğini hatırlatmıştır. Ayrıca bu tarz kitapların –her ne kadar ilmi manada daha güçlü olan kitaplar kaleme alınmışsa da- tekrar basılması faydadan hali değildir.